

Relatie tussen moedertaal en kindertaal

1 januari 1969

Auteur: A.T.M. Cools

Volume: 01

Nummer: 1

Pagina's: 102-108

Documenten

- [moer_jrg01_021.pdf](#)

hun plannen al vastgelegd zodat de oorspronkelijke delegatie enige wijzigingen moest ondergaan 4 daar deze voorstellen voor 15 augustus bij de minister moesten zijn was het onmogelijk de leden terzake nog te raadplegen 5 wetenschappelijk wegens de gehanteerde afleidingsregels die voor de gewone taalgebruiker die geen wetenschap heeft van de historische taalontwikkeling onnavolgbaar zijn 6 moer 1 bl 11 dr van der velde maakte zijn berekeningen over de hoogste drie leerjaren in 1955-56 maar neemt aan dat ze vrij nauwkeurig overeen komen met de feitelijke situatie 7 volgens gegevens van 1 augustus jl waren er 8155 basisscholen het aantal onderwijzers was grofweg 45000 naar believen mag men mij n 25 000 verlagen of verhogen 8 van de 200-240 uur taal wordt 100-150 uur aan werkwoordspelling besteed en 40-60 aan andere spel- en linguïstische oefeningen de werkwoordspelling zou overigens vrijwel kunnen vervallen resteert t z t een 40 uur per jaar 1 uur per week voor gemengde spellingoefeningen dan is dat plm 20 pct van de voor taal beschikbare tijd 9 dr i van der velde spellingvereenvoudiging onderwijskundige en sociale noodzakelijkheid uitgangspunt s gravenpage 1968 10 eindvoorstellen van de nederlands-belgische commissie voor de spelling van de basistaardwoorden uitgangspunt staatsuitg s gr 1969 11 ze erkent t a p bl 34 de s en f als uitzonderingen 12 sth k in b v bakboord krijgt geen apart teken 13 problemen t a v g ch ontstaan wellicht als de gelijkvormigheidsregel in het vergeetboek raakt 14 deze toch wel belangrijke woorden zijn in de nota weggevalen dat geldt overigens ook voor delen van de naam van de von relatie tussen moedertaal en kindertaal a t m cools iedereen weet langzamerhand wel dat kinderen uit de sociaal economisch laagste milieu op de basisschool minder presteren dan kinderen uit de hogere milieu er gaan ook maar weinig van hen naar een school voor havo vwo van verschillende zijden is getracht dit verschijnsel te verklaren bloom vooral is gezocht naar de invloed hierop van de opvoeding die kinderen in deze milieu krijgen telkens wordt bij deze onderzoekingen gewezen op de taalontwikkeling het is immers heel aannemelijk te veronderstellen dat het taalgebruik van de volwassene dat van het kind sterk beïnvloed wordt zie de literatuurlijst aan het eind van dit ar-

tikel 1 02 vloedt bovendien wijzen didactici op het verband tussen taalbeheersing en schoolsucces hetgeen begrijpelijk is als men weet hoe taal en denken elkaar beïnvloeden als het milieu de taalontwikkeling van het kind niet stimuleert zou dat tot geringe schoolprestaties kunnen leiden Kohnstamm in verband hiermee wordt vaak Bernstein geciteerd deze heeft het taalgebruik van de verschillende milieus geanalyseerd en vond er kwantitatieve en kwalitatieve verschillen tussen deze verschillen ziet men ook bij de kinderen de taal van het laagste milieu duidt hij aan als de restricted code de hogere milieus gebruiken de elaborated code de basisschool die de middenklasse vertegenwoordigt hanteert een elaborated code terwijl kinderen uit de lagere milieus zich van de restricted code bedienen dat verschil leidt tot communicatieproblemen zodra de kinderen op school komen maar ernstiger is dat de lagere school ook de verstandelijke ontwikkeling van deze kinderen onvoldoende kan stimuleren de basisschool sluit immers aan bij het denken dat in een elaborated code plaatsvindt Bernstein karakteriseert eerst beide codes bij de restricted code passen onder andere korte enkelvoudige vaak onvolledige zinnen een beperkt gebruik van bijvoeglijke naamwoorden en een kleine woordenschat bij de elaborated code horen ook lange samengestelde compleet geformuleerde zinnen een voortdurend goed functioneel gebruik van bijvoeglijke naamwoorden en een uitgebreide woordenschat men ziet dat de beschrijving van deze codes niet alleen tamelijk oppervlakkig is maar ook vrijwel alleen de vorm betreft wij vonden het minstens even belangrijk te weten hoe inhoudelijk de verhouding tussen taalontwikkeling en milieu of schoolprestatie kon worden omschreven welke grammaticale structuren precies moet het kind kunnen verstaan en gebruiken en hoe ver moet het kind daarin gevorderd zijn wil het kans hebben op schoolsucces op deze vragen geeft Bernstein geen systematische antwoorden ook elders hebben we niets kunnen vinden in hoeverre beïnvloedt het milieu die grammaticale structuren Bernstein en velen met hem nemen aan dat de omgeving een directe invloed heeft op de taalontwikkeling anderen daarentegen achten die invloed gering en leggen de nadruk op de fysiologische ontwikkeling van bepaalde hersencentra welke ontwikkeling erfelijk bepaald zou zijn Lenneberg wij stelden ons twee vragen kunnen we aantonen dat het beheersen van bepaalde grammaticale structuren noodzakelijk is voor schoolsucces valt te bewijzen dat deze beheersing door het milieu wordt beïnvloed wij hebben een eerste begin gemaakt met het zoeken van een antwoord daarbij beperkten we ons tot milieu in het sociaal economisch laagste om te beginnen hebben wij gesproken taal op de band opgenomen van 15103 kinderen die alle enkele weken later naar de lagere school zouden gaan wij lieten alle kinderen verhaaltjes vertellen naar aanleiding van 6 speciaal daarvoor uitgezochte en van tevoren op andere kinderen uit dit milieu uit geprobeerde platen de mogelijke reacties van de onderzoeker waren alle zo veel mogelijk gestandaardiseerd wij hebben eerst het taalgebruik van de kinderen onderling vergeleken en gingen vervolgens na of er verband was aan te tonen tussen hun taalgebruik en hun prestaties op enkele tests die nagenoeg gelijktijdig waren afgenomen het milieu werd in dit onderzoek vertegenwoordigd door de moeders van deze kinderen een bij dergelijke onderzoeken gebruikelijke procedure hess Shipman de gesproken taal van de moeders namen we

ook op de band op wij stelden hun een aantal van te voren geformuleerde vragen over een niet bedreigend onderwerp de recreatiemogelijkheden van hun kinderen in de buurt wij hebben vervolgens te lken het taalgebruik van het kind en zijn moeder vergeleken wegens de overstelpende hoeveelheid gesproken taal die wij op deze manier verzamelden hebben wij bij iedere proefpersoon volgens een vaste formule 75 zinnen voor verder onderzoek eruit gelicht een proefpersoon was echter wat nu precies een zin was de meeste onderzoekers bij wie wij om criteria hiervoor te raadplegen sloten echter de overgedragen betekenis daarbij in wij vonden dit te subjectief en besloten om de betekenis in het afgrenzen van de zinnen volledig uit te sluiten wij sloten ons aan bij de definitie van wat Hunt een unit noemt omdat wij geen onderzoek kenden dat in deze samenstelling reeds had plaats gevonden moesten wij zelf bepalen welke facetten van het taalgebruik wij zouden onderzoeken dit is gebeurd op grond van de beschikbare psycholinguïstische literatuur Chomsky, Menyuk, Loban, O'Donnell en de facetten die wij onderzochten kan men in drie categorieën indelen 1 de zinsstructuren hierbij werd bekeken a de gemiddelde zinslengte die door veel onderzoekers een betrouwbare maat voor taalontwikkeling wordt geacht b of het kind naast enkelvoudige ook samengestelde zinnen gebruikt c zo ja welke soort bijzinnen en in welke afhankelijkheidsgraad d of het kind de enkelvoudige en samengestelde zinnen correct dwezen volledig en met de juiste woordvolgorde hanteert 2 bepaalde structuren binnen de zin zo onderzochten we b v a hoeveel werkwoordstijden het kind kon gebruiken b of de negatie werd gehanteerd c of het de passieve vorm gebruikte d of het bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden in verschillende functies hanteerde enz deze kinderen waren afkomstig uit de gezinnen die deelnamen aan het gezinsbeïnvloedingsprogramma dat gericht is op de verbetering van de opvoeding taalvorming als in het taal denkprogramma komt daarin niet expliciet aan de orde 104 3 woordenschat we berekenden hoeveel verschillende woorden van iedere woordsoort in de 75 zinnen voorkwamen we willen afzien van een verdere beschrijving van het experiment en ons beperken tot de resultaten zinsstructuur en schoolsucces ten aanzien van het eerste deel van onze vraag kunnen wij aantonen dat het beheersen van bepaalde grammaticale structuren noodzakelijk is voor schoolsucces moesten we allereerst vaststellen dat veel van de onderzochte aspecten weinig verband toonden met de testprestaties van de kinderen als voorbeeld hiervan kunnen we noemen de geringe overeenkomst tussen de testprestaties en het gebruik van het bijwoord in zijn verschillende functies het bijwoord kwam in groten getale voor het minimum was 36 het maximum 119 per 75 zinnen alle functies waren ook redelijk vertegenwoordigd hierin kan overigens ook de reden van het geringe verband liggen de kinderen verschilden onderling te weinig de oorzaak kan dus onderzoekstechnisch zijn ook t a v het bijvoeglijk naamwoord moesten we concluderen tot een weinig overtuigend verband de reden daarvan kan zijn dat de kinderen deze woordsoort juist uiterst zelden gebruikten van 3 tot 21 per 75 zinnen en daardoor eveneens weinig verschilden in ieder geval kwamen onze bevindingen overeen met die van Bernstein t a v het veelvuldig gebruik van bijwoorden en het geringe gebruik van bijvoeglijke naamwoorden het duidelijkste verband vonden we tussen de testprestaties en het correct kunnen voortbrengen van

samengestelde zinnen de kinderen gebruikten over wegend enkelvoudige zinnen de spreiding liep van 59 tot 75 per 75 zinnen ook dit constateerde Bernstein van de afhankelijke bijzinnen kwam de lijdendvoorwerpszin het meest voor terwijl de voorwaardelijke bijzin meestal letterlijk als je dit niet doet krijg je op je donder ook redelijk frequent genoteerd kon worden de overige typen van onderschikking werden sporadisch gebruikt bijzinnen van de tweede of derde graad kwamen in het geheel niet voor het aantal incorrecte zinnen was opmerkelijk groot we noteerden 19 tot 57 incorrecte zinnen op de 75 verg hierbij Bernstein toch gaven deze pore resultaten een duidelijk verband te zien met de overigens eveneens pore testresultaten ons daarop baserend menen we met grote waarschijnlijkheid te mogen concluderen dat de kinderen die de meeste soorten bijzinnen correct weten te hanteren de beste vooruitzichten hebben op goede toekomstige schoolprestaties de taalontwikkeling heeft men vaak besproken in termen van actieve en passieve woordenschat uit de gevonden resultaten blijkt dat het met name belangrijk is in hoeverre het kind leert woorden in verschillende hoofd- en bijzinsstructuren in te passen tussen de eemroordzin en de goede volzin ligt een lange weg die het kind in korte tijd moet afleggen hoe beter het kind los bij het betreden van de basis school de grammaticale regels beheerst die deze hoofd- en bijzinsstructuren reguleren des te betere prestaties zal het kind aanleveren een ander aspect dat volgens de gevonden verbanden met de testprestaties van belang bleek te zijn was het gemakkelijk kunnen vervolgen van het werkwoord het meest kwam de tegenwoordige tijd en de onbepaalde wijs voor hiërarchie aangetekend te worden dat de onderzoeker alleen in de tegenwoordige tijd op het kind reageerde de meeste kinderen beheerst en ook de vervelende tijd hoewel incorrect van de samengestelde tijden die over het algemeen veel minder vaak gebruikt werden noteerden we met name de voltooid tegenwoordige tijd de toekomstige tijd werd nagenoeg niet gehanteerd de kinderen gebruikten minimaal twee en maximaal zes verschillende tijden in de 75 onderzochte zinnen tot slot kunnen wij vermelden dat de passieve vorm sporadisch voorkwam maar dat alle kinderen zich bedienden van de negatie de betekenis van dit alles is naar onze mening de volgende wanneer het kind alle werkwoordstijden beheerst en het werkwoord in al zijn vormen weet te gebruiken wanneer het maximaal genuanceerd kan spreken over acties in verschillende tijden heeft het betere schoolperspectief en dan wanneer dit nog niet het geval is in lieu invloed op kindertaal het tweede deel van onze vraag luidde valt te bewijzen dat de beheersing van de onderzochte factoren van taalgebruik door het milieu wordt beïnvloed nu vermoeden we dat we bij elk van de drie onderzochte categorieën een duidelijke overeenkomst zouden vinden tussen de taal van de moeder en haar kind dit vermoeden bleek volgens de verkregen gegevens niet juist te zijn we vonden veel verbanden maar niet waar het de afzonderlijke aspecten betreft het verband is zeker niet van dien aard dat een kind wie ons moeder een bepaald aspect duidelijk en frequent gebruikt dat zelf ook zou doen de conclusies bij de hoofd- en bijzinsstructuren die zo'n duidelijk verband vertoonden met de testprestaties waren ook hier interessant de gemiddelde zinslengte van de moeders vertoonde geen duidelijk verband met die van de

kinderen wel kwam de gemiddelde zinslengte van de kinderen overeen met de veelheid bijzinnen en het gedifferentieerd vervoegen van het werkwoord bij de moeders terwijl er tussen het gebruik van verschillende soorten bijzinnen bij de moeders en hun kinderen geen overtuigend verband was bleek wel dat de kinderen duidelijk meer soorten bijzinnen gebruikten naarmate de moeders meer bijzinnen afgezien van de soort hanteerden er was ook geen verband aan te tonen tussen het correct hanteren van de zinnen bij de moeders en hun kinderen wel was er een verband tussen de correctheid van de zinnen bij de moeders en het gebruiken van verschillende soorten bijzinnen bij de kinderen we menen dit alles als volgt te moeten interpreteren wij schreven aan het 106 begin van dit artikel dat sommige onderzoekers de invloed van het milieu op de taalontwikkeling ondergeschikt achten aan het rijpingsproces van de hersenen en de erfelijk vastgelegde mogelijkheden wij kunnen daarover geen uitspraak doen het lijkt er echter wel op dat het ten aanzien van de hoofd en bijzinsstructuren die het kind weet te produceren niet zo belangrijk is of het die reeds door zijn moeder heeft horen gebruiken even min lijkt het van direct belang of zijn moeder die hoofd en bijzinsstructuren correct weet te hanteren het kind kan immers al de structuren die zijn moeder hanteert toch niet memoreren belangrijker schijnt het te zijn dat de moeder in het algemeen veel en genuanceerd praat dat zij zoveel mogelijk hoofd en bijzinsstructuren in haar spreken gebruikt het kind kan uit die veelheid van gesproken taal op basis van zijn gegeven cerebrale mogelijkheden de verschillende grammaticale regels ontdekken en interpreteren en deze in zekere mate onafhankelijk van de gehoorde taal met elkaar in verband brengen welke grammaticale hoofd en bijzinsstructuren het kind uiteindelijk zal gebruiken in zijn eigen gesproken taal hangt van dit leerproces af de correctheid van de hoofd en bijzinsstructuren die de moeders hanteerden lijkt in dit proces vooral een hulpmiddel en van ondersteunende waarde te zijn voorzover daardoor de grammaticale regels duidelijker worden aangeboden maar in hoeverre het kind zelf de grammaticale regels correct interpreteert en tot correcte structuren in zijn taalgebruik komt is mede afhankelijk van andere factoren hiermee zijn in het kort onze bevindingen weergegeven het spreekt vanzelf dat deze verschijnselen verder onderzoek behoeven aan andere taalaspecten dan de door onze getoetste dient aandacht besteed te worden het onderzoek zal moeten worden uitgebreid tot andere milieus er zullen meer kinderen in het onderzoek betrokken moeten worden uit deze resultaten menen wij niettemin reeds enkele praktische conclusies te kunnen trekken met name ten aanzien van kinderen uit de sociaal economisch laagste milieus om hen beter voor te bereiden op de basisschool zodat zij daar meer kans hebben op redelijk succes zal de moeders van die kinderen bijvoorbeeld geadviseerd moeten worden veel voor te lezen en spelletjes met hen te doen iets wat over het algemeen in deze milieus veel minder voorkomt dan in de andere milieus immers bij het voorlezen hanteert de moeder veel misschien door haarzelf nooit gebruikte structuren bij de spelletjes kunnen zinnen geproduceerd worden die in de normale omgang met elkaar nauwelijks voorkomen het advies om ook correct tegen de kinderen te spreken kan nuttig zijn voorzover het dan voor het kind gemakkelijker is het systeem van de taal te ontdekken 107 literatuur 1 bernstein b

social class and linguistic development in halsey a h ed education economy and so-
cie ty new york 1963 p 228 30 7 2 bernstein b social structure language and
learningo in j l roberts ed sc h ool children in the urban slum new york 1963 p 134
153 3 bloom b s a d avis en r hess compens atory education for cultur al depriv
ation based on working paper s contributed by p arti cipants i n the re s earch con
f erence on education and cultur a l deprivation new york enz 1965 4 cools t en c v
noort macquelin kleut ertaal leren en mi l i eu doktoraalskriptie pedagogi sch insti-
tuut rijksuniv e rs ite i t utre c ht 1 970 s chomsky n syntactic structures 2e dr den
h a ag 1 962 6 hess r d en v c shipman early experienc e and the s ocializ ation of
cognitive modes in childrea in child dev elopment 36 1965 869 886 7 kohnstamm
g a taalontwikkeling en milieu am sterdam 1969 lektor a ats re de r u utrech t 8
lenneberg e h biologic al found a tions of langu a ge new york 1967 9 menyuk p
sentences ch ildren use cambridge mass 196 9 10 loban w d the language of ele-
mentary school children a study of the us e and control of language e ffectiveness
in communic ation and the relati ons among speaking reading writing and listen-
ing illinois 1963 11 o 1 donne ll e g w j gr iff in en r c norris synt ax of kinderg at-
ten and elementary school chi ldren a transformational a nalysi s illinois 1967 12
ol im e g r d hes s en v c shipman maternal l a nguage s ty l es an d their implica-
tions for children s cognitive dev e l op ment chicago 1965 een amerikaans onder-
zoek naar moeder taa l hess en shipman in 1965 a k de vrie s in 1 965 publ iceer
den hess en shipman een art i kel in child develop ment dat tot de klassieken in
het veld van de socio linguistiek is gaan behoren het artikel early experience and
the socialization of cognitive modes in children beschr ijft enige vorme n van inter
actie tussen moeders en hun vier jaar oude kleuters in een experimentele si tu atie
1 08